

Haram Sudan Atladım; Diyarbakır'da Haram Su ile İlgili İnanışlar

Nuran Elmacı*

Ahmet Taşgın**

Haram sudan atladım
Mantin çarşaf topladım
Muradım olur diye
Her derdine katlandım,

Haram sudur dediler
Yarimi götürdüler
Yıkılsın urfakapı
Beni yardım ettiler.

Çok eski yıllardan beri insanlar çeşitli dilek ve istekleri için kutsal sayılan yatırlara ve türbelere gitmekte, adaklar adamaktadırlar. Çoğu zaman bu türbeler, dileklere göre ayrılmışlardır. Bazıları hastalıklara iyi gelir. Bazıları çocuksuzluğa, bazıları da yuva kurulmasına yardım ederler. Türbelerin bu fonksiyonuna karşılık

Sular şifa vericidir. Ülkemizde şifalı sular oldukça çoktur. Kaplıca adı verilen bu sulara çeşitli hastalıklar, özellikle romatizmal rahatsızlıklar için gidilmektedir. Bazı sular ve pınarlar spesifik hastalıklara sıtma, diyabet, dalak büyümesi, boğmaca gibi hastalıklara iyi

---

* Prof. Dr. Nuran Elmacı,
Dicle Üniversitesi, Sosyal Antropolog, Diyarbakır.
elmaci@dicle.edu.tr

** Doç. Dr. Ahmet Taşgın,
Dicle Üniversitesi, Din Sosyologu, Diyarbakır.
elmaci@dicle.edu.tr

gelmektedir. Ayrıca büyüsel dünyada, suların aydınlığı berraklığı ifade etmesi açısından, istekler suya atılır veya olması istenen niyetler suya okunur.

Bu yazıda Diyarbakır türkülerine yansıyan *haram suyun* kutsallığı ve haram su ile yapılan büyüsel işlemlere yer verilecektir. *Haram su*, kirli bir su olarak büyüsel işlemlerin uygulandığı ilginç bir örnektir.

Haram, İslam dini kökenli Arapça bir terimdir. Dinî bakımdan kesinlikle yasak olan eylemleri anlatır.

Diyarbakır'da haram kelimesi dinî anlamı yanında gündelik dilde, *pis, kirli, uygunsuz bozuk* anlamında kullanılmaktadır. Örneğin birisinin elbisesine kirli, çamurlu bir su sıçrarsa "üstüm haram oldu" der. Veya yemekte, sofradakilerden birisi can sıkıcı bir konu anlatırsa "yemeği bize haram ettin" diye serzenişte bulunulur. Bebek emziren anneler, hamile olduklarını fark ederlerse emzirmeyi "sütüm haram oldu", düşüncesiyle emzirmeyi durdururlar. Çünkü haram süt emen çocuklar ishal olurlar.

Haram suyun hikâyesi

Diyarbakır'da Anzelha suyu Çift Kapı semtinde İtfaiyenin olduğu yerde yeryüzüne çıkar. Bu suyun kutsal olduğuna inanılmaktadır. Çünkü esas kaynağı Karacadağ olan Anzelha suyunun bir kısmının Urfa'ya, bir kısmının Diyarbakır'a aktığı söylenir. Diyarbakır'daki Anzelha suyunun kaynağında Urfa'da Anzelha gölündeki kutsal balıkların aynısının yaşadığı bilinir. Uzun süredir aynı mahallede yaşayanlar bu balıklı suları hatırlamakta, hatta sarılık hastalığından kurtulmak için gittiklerini belirtmektedirler.¹

Anzelha suyu tek kanalda ilerledikten sonra ikiye ayrılır. Biri mezbahaya, bir diğeri Tabakhaneye akar. Mezbahada etler temizlenir, Tabakhanede deriler... Sonrasında bu kirli, atık sular kentin çeşitli yerlerinde açıktan akar. Urfakapı'ya uğrar, Mardinkapı'dan geçerek Dicle Nehri'ne karışırlar. Bu sulara *haram su* denir. Haram su denmesinin nedeni, tabakhanede yıkanan deriler için köpek dışkısının kullanılmasıdır. Bu dışkının bileşimindeki maddelerin deriyi temizlediği denenerek bulunmuştur. Ayrıca dışkının çok taze olması gerekmektedir. Hatta bir iş için acele edenlere fazla telaş gösterenlere "Tabakhaneye b.. mu ulaştıracaksın" diye kızarlar. Ancak yöre halkı çoğunlukla şafi mezheplidir. Şafii mezhebinde ise, köpek haramdır. Köpekle temas abdesti kaçıtır. Bağlı olarak tabakhanede kullanılan bu su *haram su* olarak adlandırılmıştır.

¹ Sarılıktan kurtulmak için Anzelha'nın balıklı sularına üç gün üst üste gidilir, suyu seyredilir.

Bir isteği olanlar, veya kendilerine büyü yapıldığını düşünenler veya uzun süre talihsizlik yaşayanlar, kentin içerisinde açıktan akan suların üç yerinden -haram sudan- atlarlar. Esas kaynağa yakın olan Çiftkapı'da, Urfakapı'da ve Mardinkapı'da. Haram sudan atılan iki yerde (Çiftkapı ve Urfakapı'da) ziyaretin olduğu söylenir. Bu ziyaretin adları bilinmemektedir. Urfa kapıdakiler suyun aktığı duvardan ışık geldiğini, bazılarının bu din şehidini rüyalarında gördüklerini belirtmektedirler.

Haram sudan Çarşamba günü atlanır. Çünkü haram suyun tılsımı çarşambadır. Atlayacak kızlar, kadınlar erkekler, daha önce abdest alırlar, isteklerini olması için suların üstündeki taştan 7² defa atlarlar. Bazıları atlarlarken ellerine küçük 7 taş alır, ziyarete doğru atarlar. Bu yolla ziyaretin kapısını döver, geldiklerinden, istekleri olduğundan haberdar ederler.

Kimler haram sudan atlar?

- Kısmetlerinin açılması isteyen kızlar
- Kocalarının başka kadınlarla ilişkisi olduğunu düşünen kadınlar
- Evlerinde kaza yaralanma,ölüm, gibi devamlı talihsizlik yaşayanlar,
- Üzerlerinde kötü güçlerin etkisi olduğunu veya kendilerine büyü yaptıklarını, düşünenler. Burada dikkati çeken bir durum Haram suya hastalıklar için gidilmediğidir.

Haram suya büyü bozmak amacıyla gidilmektedir Büyü bozulması, kötü etkilerin yok edilmesidir. Bu işlem yörede "cadıyı battal etme" terimiyle ifade edilir. (Cadı uğur, nazar, tılsım büyü ve büyücülükle ilgili terimlerdir.)

Battal etmek, bozmak, kullanılamaz hâle getirmektir. Bağlı olarak cadının etkisini yok etmek anlamında kullanılmaktadır.

Kısmetlerinin açılmasını isteyenler, haram sudan atlarlar. Bazıları bu sudan kırk yudum içerler.

Kocalarının başka kadınlarla olduğunu bilen kadınlar, eşlerinin çamaşırlarını haram su ile yıkarlar veya haram suyu gömleklerine, ceketlerine kullandıkları eşyalara serperler.

Evlerinde talihsizlik yaşayanlar şişelerle getirdikleri haram suyu eşiğe ve kapılarının önüne dökerler.

Bazıları yeni aldıkları arabayı kaza olmaması için haram su ile yıkarlar veya arabaya haram su dökerler.

---

² Yedi rakamı sihirden ve dinde uğurlu bir rakam olarak kabul edilmektedir.

Büyüsel işlemler

Büyü belli bir amaca ulaşmak için doğaüstü güçleri kullanmayı hedefleyen eylem ve işlemlerdir. Büyü, sevgi çocuk, ürün mal mülk edinmek veya insanlara iyilik ve kötülük getirmek amacıyla yapılır. İyilik getirmesi için yapılanlara ak büyü, kötülük getirmesi için yapılanlara kara büyü denir. Ak büyü'nün amacı şifadır, destektir. Kara büyü'nün amacı kötülük, ve zarar vermektir.

Büyü Doğu kökenli bir kavram ve uygulama olarak düşünüldüğü hâlde, Yakındoğu ve Avrupa geleneklerinde de büyüye rastlanmaktadır.

Çeşitli bilim adamları W. H Rivers ve Frazer ve Tylor büyüü, aynı nedenler aynı sonucu vereceği görüşünün hâkim olduğu ilk aşamalara ait yanlış bir dünya görüşü, olarak değerlendirilmektedir. Dr Rivers insanlık tarihi içerisinde büyüye dayalı dünya görüşünü üç aşama içerisinde (büyüsel, dinsel, bilimsel dünya görüşler) ilk başa koymaktadır. Malinovski ise, büyüün bilim ve teknoloji ile ilişkili olmadığını "çabalarından istenen sonucu alacağı endişesi taşıyan insanların rahatlamasını sağladığı "bir fonksiyonu olduğunu savunmaktadır. Bu yüzden büyü'nün fiziksel den öte, psikolojik hedefleri vardır. Büyü kendisinde kutsal ve gizil güç bulunan öğelere başvurarak yapılmakta, kutsal olana temas ve müdahaleyi içermektedir.

Haram sudan atlama ve haram uygulamalarındaki temel düşünce "benzerler birbirini etkiler "görüştünden hareketle; *benzerin benzerle - pisliğin pislikle -kötünün kötü* ile yok edilmesi anlayışıdır. Başka bir anlatımla kismet açılmaması, kocanın başka kadınlara gitmesi ve benzeri pislikler; pis su olan (haram su) ile yok edilmeğe çalışılmaktadır. Bu anlayış günümüz atasözleri arasında yer alan *çivi çiviye söker* sözleri ile de açıklanabilir. Bununla birlikte haram suyun esas özelliği, kaynağının Anzelha suyu gibi kutsal bir su olmasındandır. Bu suyun sahip olduğu kutsallık ve kudret haram suyu diğer kent içinde akan pis sulardan farklılaştırmaktadır.

Suyun kutsallığı

Şamanizmden kalma bir etki olarak Türklerde su kültü vardır. Kült, kutsal sayılan varlıklar etrafında oluşan inanış ve tapınışlardır. Örneğin toprak, ağaç ateş su kültleri günümüze kadar ulaşmıştır Türklerde olduğu gibi İslam'da ve birçok dinlerde su kutsal sayılmaktadır. Anadolu'da akarsulara, göllere pınarlara adaklar adanır. Suyun çıktığı gözlere

munlar yakılır, kurban adanır. Çoğu zaman suyun çıktığı yerlerdeki ağaçlar ve karalar, dağlar da kutsal sayılırlar.

Anzelha suyunun kutsallığı Urfa'daki Halil İbrahim Peygamberin yakılması ile ilişkilendirilmektedir. Çünkü Zeliha Halil İbrahim'in kızıdır. Ateşe atılan babasının arkasından çok ağladığı için biriken gözyaşları ile Anzelha Gölü oluşmuştur. (Anzelha yöresel bir söyleyiş biçimi olup, *Ayn* "göz", *Anzelha* "zelihanın gözü" anlamındadır.) Başka bir efsanede Zeliha Nemrut'un evlatlığıdır. Hz. İbrahim'i çok sevmektedir. Hz. İbrahim'in ateşe düştüğünü görünce Zeliha da kendini ateşe atar. Zeliha'nın düştüğü yere Ayn-Zeliha gölü adı verilir.

Diyarbakır'da Anzelha ve haram suya öylesine bir değer atfedilmiştir ki, bu yöre "haram su yöresi" olarak isimlendirilmektedir. Bir kişi evinin yerini tarif ederken resmî kayıtlarda farklı isimdeki mahallede olmasına karşın, "haram su da oturuyorum" der. Haram su ve Anzelha'nın çıktığı bölgede kahvehaneler ve birçok bakkallar, marketler Anzelha adını almışlardır.

Ancak bugün Diyarbakır'da haram su açıktan akmamaktadır. Şehrin alt yapısına ilişkin yeni düzenlemeler, farklı meslek kollarının sanayiye taşınması, yerleşim yerlerinin şehrin yeni gelişen bölgelerine kayması haram suyun geleneksel ortamını değiştirmiştir. Haram su olarak tanımlanan atık sular yer altında birçok kanallar ve borularla birleştirilmiş olarak Dicle Nehri'ne akıtılmaktadır. Bununla birlikte, insanlar, çoğunlukla kadınlar Çiftkapı, Urfakapı ve Mardinkapı'daki haram sulara isteklerinin gerçekleşmesi amacıyla hâlen gitmektedirler.

Sonuç

Müslüman toplumlarda halk dindarlığı yani popüler dindarlık içerisinde İslam öncesi inançların sürdürüldüğü bazı uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamalar İslam terminolojisi üzerinden yeniden anlamlandırılmakta ve gündelik hayata dâhil edilmektedir. Haram su ile ilgili inanmalar bunun bir örneğidir.

Son yıllarda kent yerleşiminin yeni gelişen bölgelere kayması, eski yerleşim bölgelerine kırdan göç edenlerin yerleşmesi sonucu haram su etrafında gecekondu oluşmuştur. Kırdan gelen bu insanlar, haram suya modern insanların geldiğini ifade etmekte, hatta onları hafife almaktadırlar. Bununla birlikte onlarda haram suyun kutsallığına inandıklarını ve gittiklerini söylemektedirler

Kaynaklar

Olgun, H., "Su Kültürü" www.yagmurdergisi.com.tr 5.06.2007

Emiroğlu K., A. Suavi, Antropoloji Sözlüğü " Büyü ve Kült terimleri"

Tuncer, S. A., "Su Temizlik, arınma ve marka" <http://selimtuncer.blogspot.com>
5.6.2007

"Su Kültüne Bağlı Ziyaret Yerleri" www.karacaahmet.com 5.6.2007